
Viliam JUDÁK, Bratislava

KATOLÍCKA TLAČ NA SLOVENSKU V 19. A 20. STOROČÍ

Slovensko, ktoré bolo označované ako Horné Uhorsko, bolo súčasťou uhorského štátu, ktorý od roku 1526 tvoril s Rakúskom monarchiu. Patrilo do multinacionálnej a multikonfesionálnej monarchie. Ani v 19. storočí netvorilo žiadnu administratívno-politickú provinciu alebo korunnú krajinu, ako to bolo v prípade Čechov, Srbov, Rumunov alebo sedmohradských Sasov. Slováci nemali nijaké špecifické privilégia, ba ani autonómnu cirkevnú organizáciu od čias Veľkej Moravy. O územnú autonómiu v podobe korunnej krajiny, *Vel'kokniežatstva Slovenska*, sa prvýkrát hlásili Slováci až v revolučných požiadavkách v roku 1849. Vzorom pre túto požiadavku bol pre slovenskú národnú reprezentáciu štatút Sedmohradska. Žiaľ, vďaka neúspechu slovensko-chorvátskeho spojenectva počas revolúcie a odmietavému postoju Viedne, sa táto požiadavka nespĺnila.¹

V revolučných rokoch 1848-1849 napomáhal kontaktom slovenskej reprezentácie s Chorvátmi vtedy ešte záhrebský kanonik Štefan Moyses. V tomto duchu pokračoval v šesťdesiatych rokoch 19. storočia. Stál na čele národných požiadaviek Slovákov, už ako banskobystrický biskup. V roku 1861 stál spolu s evanjelickým superintendentom Karolom Kuzmánym na čele deputácie, ktorá predstavila panovníkovi Františkovi Jozefovi I. *Memorandum slovenského národa, Prosbopis Slovákov a Návrh nu zabezpečenie rovnoprávnosti Slovákov v Uhorsku*. Hoci sa hlavná požiadavka vytvorenia *Slovenského Okolia* nespĺnila, ovocím deputácie bolo aspoň schválenie Matice slovenskej 21. augusta 1862, na zhromaždení ktorej Š. Moyses zvolili za jej prvého predsedu. Pre Slovákov nastávali lepšie časy, no netešili sa dlho. V roku 1867 došlo k rakúsko-maďarskému vyrovnaniu a následkom toho k opätovnému potlačaniu akýchkoľvek slovenských národných a kultúrnych aktivít. Následne v sedemdesiatych rokoch 19. storočia boli zrušené všetky slovenské inštitúcie, spolky a školy ako ohniská panslavizmu.²

Zákony zo snemových rokovaní v rokoch 1836, 1840 a 1844 celkom uprednostnili v národnom, kultúrnom a cirkevnom živote v Uhorsku ako jediný jazyk maďarčinu. Slovákom hrozilo doslova úplné pomadžarčenie. Odozvou na

¹ P. SEDLÁK, *Bractwa wstrzemięzliwosci na Slowacji w latach 1844-1874*, Praca licencjacka, Krakow 1997, s. 5-6.

² B. POLLA, *PhDr. Štefan Moyses 24. 10. 1797- 5. 7. 1869.*, Matica Slovenská Martin 1997, s. 12-31.

túto situáciu bolo povýšenie stredoslovenského nárečia na spisovný jazyk v roku 1843, ktorý prijali príslušníci katolíckeho i evanjelického kultúrneho prúdu. Napriek tomu uhorský snem, ktorý zasadal v Bratislave v rokoch 1847/48, zásluhou Lajoša Kossutha vyhlásil maďarčinu za jediný úradný jazyk celého Uhorského kráľovstva.³ Slovenský národ zažíval od týchto rokov ťažký národnostný útlak, ktorý vyvrcholil koncom 19. storočia.

Nepriaznivé sociálno-ekonomické podmienky, najmä strata pozemkov, nútili obyvateľstvo najchudobnejších stolíc k migrácii. Už v prvej polovici 19. storočia ľudia najmä na východnom Slovensku húfne strácali pôdu a vytvárali sa masy bezzemkov. Z tohto dôvodu opúšťali svoje bydliská a odchádzali na sezónne práce do južnejších, úrodnejších žúp. Po skončení prác sa však mnohí už nevrátili, ale odchádzali ešte viac smerom na juh, kde si nachádzali trvalú službu a neskôr aj nové bydliská, alebo skončili ako žobráci. Toto sťahovanie bolo charakteristické pre celé 19. storočie a vyvrcholilo na jeho konci húfnou emigráciou na americký kontinent.⁴

Cirkev na území Slovenska bola organizačne členená v starobylom Nitrianskom biskupstve, ktoré bolo založené pápežom Jánom VIII. v roku 880, v Banskobystrickom, Spišskom a Rožavskom biskupstve, založenými za vlády cisárovnej Márie Terézie v roku 1776 a potvrdenými pápežom Píom VI., v Košickom biskupstve, založenom za vlády Františka I. v roku 1804, potvrdenom pápežom Píom VII. a v Ostrihomskom arcibiskupstve, ktorého časť sa na území Slovenska po odchode prímasa Alexandra Rudnaya v roku 1820 do Ostrihomu označovala ako Trnavský vikariát.⁵

O duchovnú obrodu sa A. Rudnay usiloval zvolaním uhorskej národnej synody, ktorá sa uskutočnila v Bratislave v roku 1822. Synoda riešila školské pomery, dbala na skvalitnenie disciplíny diecézneho i reholného duchovenstva a usilovala sa povzniesť celkový náboženský život. Žiaľ, absolutisticky ladená vláda nedovolila uznesenia synody vyhlásiť. Isté ovocie synoda predsa len priniesla. Bolo to rozhodnutie vydat' preklad Sv. Písma v slovenskom jazyku. Po spolupráci A. Rudnaya s vydavateľom Jurajom Palkovičom, kanonikom ostrihomskej kapituly, vyšiel preklad Vulgáty v slovenčine ako I. diel v roku 1829 a II. diel v roku 1832. Úctu k sv. Cyrilovi a Metodovi sa usiloval A. Rudnay prehĺbiť v spiritualite slovenských kázov, keď do breviára vložil text na deň ich liturgického sviatku.⁶

³ J. VAVROVIČ, *Ján Palárik jeho, ekumenizmus a panslavizmus*, Matica Slovenská Martin 1993, s. 15-16.

⁴ P. SEDLÁK, *Bractwa wstrzemieźliwosci na Slowacji w latach 1844-1874*, c. d., s.l.l.

⁵ J. ŠPIRKO, *Cirkevné dejiny II*, Matica Slovenská Turčiansky sv. Martin 1943, s. 307-308.

⁶ BAGIN, *Portréty kázov - buditeľov*, Spolok sv. Vojtecha v CN, Bratislava 1980, s. 101.

Katolícki kazi, vyvíjali svoju pastoračnú prácu aj v národnom duchu, čo malo významnú rolu pri prebúdzaní slovenského národného povedomia v slovenskom ľude. Uvedomovali si dôležitosť tlačeného slova ako roku 1570 napísal Peter Canisius i Františkovi Borgiovi, vtedajšiemu generálnemu predstavenému Spoločnosti Ježišovej: „Práca na poli tlače je rovnako dôležitá, ako obrátenie Indiánov.”

Dôležitú rolu v tomto zmysle zohrával Andrej Radlinský, kaz ostrihomskej arcidiecézy, rodák z Dolného Kubína. Bol redaktorom *Slovenských novín*, vydavaných v starosloviencine vo Viedni od r. 1850.⁷ Už predtým sa zaoberal myšlienkou vydávať pre slovenských katolíkov náboženský časopis. V Pešti r. 1848 síce vznikol *Spolok na vydávanie dobrých a lacných kníh* pre katolícky ľud maďarskej, nemeckej a slovenskej národnosti, ktorý však mal maďarizačné zámery. Napriek tomu tu od 7. novembra 1849 začali vychádzať pre Slovákov *Katolícke Noviny*. Hneď od začiatku mali vyše tisíc predplatiteľov, čo v tom čase zaiste bolo pomerne veľa. Ján Kohút, taktiež rodák z Oravy, neskorší banskobystriický farár a od r. 1919 generálny vikár, roku 1884 o ich význame napísal: „*Katolícke Noviny sú matkou nášho katolíckeho slovenského časopisectva*” a radí, že by bolo dobré, keby sa podujal niekto napísať „*dejiny kat. slov. Literatúry, alebo aspoň nášho katolíckeho slov. Novinárstva... lebo i my máme už - chvála Bohu - hodný rad literárneho dejstvomania za sebou; najmä na poli novinárskom máme mužov, ktorí sa tej krušnej práci s obetavou vytrvalosťou venovali. Sledovať ich práce u zásluhy, je naša povinnosť.*”⁸

J. Kohút rozoznáva trojaké obdobie *Katolíckych Novín* a to podľa toho, kedy vychádzali: I. obdobie svätoštefanské, (7.nov.1849 - máj 1857); II. obdobie cyrilo-metodské (1.jún 1857 - 1864); III. obdobie svätovojeťské (1865 - 1880).⁹

K týmto historickým obdobiam možno pridať ďalšie: IV. Za redigovania Martina Kollára (1880 - 1904). V. obdobie, kedy sa *Katolícke Noviny* stali politickým týždenníkom (1905 - 1930), kedy bolo pomenovanie „katolícke” cirkevnou vrchnosťou zakázané a preto prevzali názov Bielkových zaniknutých *Ľudových novín* a napokon dostali pomenovanie *Slovenské ľudové noviny*.¹⁰ Za VI. obdobie možno pokladať vydávanie *Katolíckych novín* od r. 1951, keď

⁷ Radlinský tak nadväzuje na aktivitu svojich predchodcov a súčasníkov, najmä na literárnu tvorbu Slovenského učeného tovaryšstva založeného r. 1792 v Trnave Andrejom Bernolákom, ktorý síce vydal veľa náboženských populárno-vedeckých publikácií, no periodickú tlač nezačal vydávať. Je tiež známe akú aktívnu účasť mali katolíci pri vydávaní národných časopisov *Pešťbudínske vedomosti*, *Slovenský letopis*, ktorý viedol kaz František Vítezoslav Sasinek. *Orol* od roku 1872 do 1877 redigoval katolícky kaz Andrej Trúchly-Sit'anský.

⁸ J. BUDAY, *Vývoj slovenského katolíckeho časopisectva*, in: *Katolícke Slovensko 833-1933*, SSV Trnava, 1933, s. 471 - 472.

⁹ Tamtiež., s. 471.

¹⁰ J. BUDAY, *Vývoj slovenského katolíckeho časopisectva*, c. d., s. 472.

pokračujú ročníkom 66. vo vydavateľstve Spolku sv. Vojtecha a tak vychádzajú dosiaľ.¹¹

Ich prvým redaktorom bol Šimon Klempa, vtedy farár v Budapešti, v Jozefovskom predmestí. Redigoval ich v rokoch 1850 -1852. Druhým redaktorom bol Ján Palárik, vtedajší kaplán v Pešti. *Spolok na vydávanie dobrých a lacných kníh*, ktorý sa medzitým premenoval na *Spolok sv. Štefana, Katolícke Noviny* onedlho prestal vydávať, ale Slováci si už v roku 1850 založili v Banskej Štiavnici noviny *Cyryll a Method*, (začal vychádzať najskôr v Budíne) za redakcie A. Radlinského a J. Palárika. Tieto noviny čoskoro boli vydávané v Banskej Bystrici, kde ich v českej reči redigoval Juraj Slotta a Michal Chrástek až do r. 1856, kedy zanikli ako samostatný časopis, ale pokračovali vo svojom vydaní v spojení s *Katolíckymi Novinami* zásluhou A. Radlinského.¹² Od roku 1859 mali prílohu *Priateľ školy a literatúry*.¹³

A. Radlinský prichádza r. 1864 k myšlienke vydávať ľudovo-náboženský časopis pre pospolitý ľud, keďže *Katolícke Noviny* boli určené predovšetkým pre kázovú inteligenciu. Aj keď na krátky čas začal vychádzať v Skalici r. 1865-1866 tento časopis s názvom *Vojtech - Katolícke noviny pre obecný ľud*.¹⁴ Spolok sv. Vojtecha preberá jeho vydávanie od r. 1888 s názvom *Pútnik sv. Wojtešský: Nowinky pre katolícky ľud*; od r. 1923 *Pútnik, katolícke noviny*; od r. 1927 *Časopis pre slovenský ľud*; Roku 1929 sa stáva časopis úradným orgánom Katolíckej akcie pre Košické biskupstvo a Trnavskú administratúru s titulom *Časopis slovenských katolíkov*. Od r. 1942 je *Úradným orgánom správ a zvestí Spolku sv. Vojtecha pre svoje členstvo*. Vychádzal do r. 1945.¹⁵

S miléniovými oslavami príchodu byzantskej misie r. 1863, ako bolo spomenuté vyššie, bolo spojené aj založenie *Matice slovenskej* v Martine. Opäť ústrednou postavou z katolíckej strany aj tu bol biskup Š. Moyzes. Vo vedení mali rovnaké zastúpenie aj evanjelickí cirkevní predstavení, čo vytvorilo atmosféru dôvery medzi slovenskými katolíkmi a evanjelikmi a podporilo ekumenické snahy ako aj úsilie o národnú jednotu.¹⁶

Veľkým prínosom pre nábožensko-kultúrny život Slovákov doma a v zahraničí bolo založenie *Spolku sv. Vojtecha* v Trnave r. 1870, zásluhou predovšetkým obetavého káza Andreja Radlinského. Po zatvorení slovenských gymnázií (1874) a zrušením *Matice Slovenskej* (1875) zostal *Spolok sv. Vojtecha*

¹¹ H. RADVÁNI, *Bibliografia vydání spolku sv. Vojtecha v Trnave 1870-1994*, c. d., s. 229.

¹² J. BUDAY, *Vývoj slovenského katolíckeho časopisectva*, c. d., s. 472.

¹³ BAGIN, *Portréty kázov - buditeľov*, c. d., s. 97.

¹⁴ J. BUDAY, *Vývoj slovenského katolíckeho časopisectva*, c. d., s. 473.

¹⁵ H. RADVÁNI, *Bibliografia vydání spolku sv. Vojtecha v Trnave 1870-1994*, c.d., s. 230.

¹⁶ P. SEDLÁK, *Bractwa wstrzemieźliwości na Słowacji w latach 1844-1874*, c.d., s. 17.

jediným kultúrnym stánkom Slovákov.¹⁷ S bohatou edičnou činnosťou Spolku sv. Vojtecha aj v rámci periodickej tlače sa mohli Slováci stretávať najmä v prvej polovici tohto storočia.¹⁸

Kresťanskú kultúru veľmi účinne šíril medzi pospolitým ľuďom časopis *Pútnik svätovojeťský*, vychádzajúci ročne od založenia ako podielová kniha pre členov Spolku sv. Vojtecha.¹⁹

Kazi, ktorí absolvovali pomad'arčené školy neovladajúci literárnu slovenčinu nmutné potrebovali kazateľský časopis. Po rozsiahlych knižných vydaniach A. Radlinského (*Poklad, Všenauka*), roku 1874 začal vychádzať časopis *Kazateľ*. Redaktorm bol Pavol Blaho. Vychádzal v tejto podobe do r. 1880, kedy redigovanie preberá F. R. Oswald. Časopis prebral názov *Kazateľ'a*. Od roku 1891 ako prílohu vydáva *Literárne listy*, ktoré urobili na poli slovenskej literatúry neoceniteľnú službu. *Kazateľ'ský* časopis zanikol r. 1908.²⁰

V roku 1891 vznikol časopis venovaný úcte Blahoslavenej Panny Márie *Kráľ'ovná Sv. Ruženca*.²¹ Vychádzal do októbra 1937. Dalej pokračoval od r. 1938 pod názvom *Kráľ'ovná mája*.

Trnavskí jezuiti pod vedením prvého redaktora A. M. Meliška začali vydávať r.1897 náboženský časopis *Posol Božského Srdca Pána Ježiša*. Časopis neskoršie viedli jezuitiskí kazi Andrej Kubina, Aladár Daubner, Pavel Silvester, Vendelin Javorka, Ján Králiček. Po roku 1990 časopis začal vychádzať opäť pod vedením jezuitu P. Milana Hromníka.

Roku 1895 Michal Varga začal vydávať časopis *Naša Nádej*, spočiatku veľmi rozšírený, ktorý však mal len málo ročníkov. Redigoval ho i J.N. Janda.

Nadaný slovenský katolícky novinár Edurard Šándorfy začal vydávať v roku 1900 časopis *Listy sv. Antona*, ktorý sa tiež veľmi rozšíril. Časopis zanikol po odchode redaktora do inej redakcie.

Roku 1906 začal vychádzať mesačník *Jednota katolíckeho ľudu*, venovaný právnej obrane ľudu. Po niekoľkých ročníkoch zanikol.

Od r.1907 začal vychádzať apologetický mesačník *Sv. Adalbert (Vojtech)*. Vychádzal osem ročníkov.²²

¹⁷ BAGIN, *Portréty kazov - buditeľov*, Spolok sv. Vojtecha v CN, Bratislava 1980, s. 98.

¹⁸ H. RADVÁNI, *Bibliografia vydaní spolku sv. Vojtecha v Trnave 1870-1994*, c.d.

¹⁹ Tamtiež, s. 212-224.

²⁰ J. BUDAY, *Vývoj slovenského katolíckeho časopisectva*, c. d., s. 473-474.

²¹ Jej zakladateľom a redaktorom až do smrti bol Stefan Pirončák. R. 1913 prevzal vedenie redakcie Anton Hromada.

²² Prvé štyri redigoval Jozef Buday, ostatné prof. Eduard Kraják.

V roku 1908 založil Anton Hromada časopis *Svätá Rodina* k úcte Svätej rodiny Nazaretskej a k ochrane kresťanských rodín.²³ Vychádzal ako mesačník a získal si veľkú popularitu medzi veriacimi.

Misionári Božieho Slova v Mödlingu pri Viedni začali r. 1915 vydávať mesačník *Hlasy z katolíckych misií*. Po príchode misionárov SVD na Slovensko časopis vychádzať od roku 1927 v Misijnom dome v Nitre na Kalvárii. Od januára 1932 dostáva titul *Hlasy z domova a misií*. Časopis po roku 1990 bol obnovený a vychádza mesačne. Vedie ho redakčne P. Jankeje, SVD. Medzi kresťanskými čitateľmi je veľmi obľúbený.²⁴

Potreba kazateľského časopisu sa objavila aj v časoch Prvej svetovej vojny. Horlivý k az nitrianskeho biskupstva kanonik Jozef Buday roku 1917 po predbežnom zistení záujmu medzi duchovenstvom začal vydávať časopis s názvom *Duchovný pastier*. Bol vol'ným pokračovateľom vyššieuvedenej *Kazateľne* F. R. Osvalda, zaniknutej r. 1908.²⁵ Už prvé číslo bolo prijaté s nadšením a načrtlo svoj program: priniesol na svojich stránkach kázne, katechézy, preklady teologických statí. Objavila sa aj beletria a preklady klasikov. Nachádzali sa tu aj správy z ordinariátov a medailóny zaslúžilých k azov.²⁶

Prvé ročníky *Duchovného pastiera* vychádzali ako časopis Nitrianskej a Spišskej diecézy, nakoľko biskupi týchto diecéz dali časopisu schválenie. Od roku 1924 začal vychádzať v Spolku sv. Vojtecha, kde vychádza doteraz desaťkrát ročne.²⁷ Šéfredaktorom od r. 1996 je ThLic. Daniel Dian.

Nová situácia pri vydávaní periodickej tlače nastala vznikom prvej ČSR. Na Slovensku podobne ako v Čechách pomerne dôležitú úlohu zohrávajú v tomto smere menšiny. I ony sa snažili ovplyvniť a zasahovať do vývoja žurnalistiky na Slovensku. Z nich Maďari, početne silní, mohli nadväzovať na bohatú predrevratovú novinovú tradíciu. O ich žurnalistickej životaschopnosti svedčia fakty: kým Slováci v roku 1920 mali iba šesť denne vychádzajúcich novín, maďarská menšina disponovala už deviatimi denníkmi. V prepočte na počet obyvateľov je to veľký nepomer.²⁸

²³ Anton Hromada ho redigoval tri roky, potom redakciu prevzal Ján Vojtaššák, neskoršie Jána Ferencík a Ferko Skyčák ml.

²⁴ Z redaktorov možno spomenúť Michala Schicka, Felixa Dreveka, Jozefa Gereckého, Jána Česla.

²⁵ D. DIAN, *Pastorálna tematika na stránkach mesačníka Duchovný pastier v rokoch 1971-1989*, Praca magistersko-licencjaska, Katolíckí Uniwersytet Lubelski, Lublin 1997, s. 44-a 45.

²⁶ L. BELÁS, *Duchovný pastier 70-ročný*, in: *Duchovný pastier* 68 (1987), č. 7., s. 289-291.

²⁷ D. DIAN, *Pastorálna tematika na stránkach mesačníka Duchovný pastier v rokoch 1971-1989*, c. d., s. 46.

²⁸ M. KIPSOVÁ, *Bibliografia slovenských a inorečovných novín a časopisov z rokov 1919-1938*, Matica Slovenská, Martin 1968, s.16.

V r. 1919-1938 vyšlo na Slovensku 1754 titulov novín a časopisov, z toho 62 titulov denníkov (niektoré z nich vyšli šesťkrát do týždňa, t.j. každý deň okrem nedele alebo pondelka, niektoré zas okrem nedele a sviatkov, iné zas päťkrát do týždňa), 425 týždenníkov, 144 dvojtýždenníkov, 113 mesačníkov, množstvo časopisov s redšou periodicitou alebo nepravidelnou periodicitou a plejáda časopisov so zmenou periodicity. Je viac-menej pochopiteľné, že poprevratová úroveň slovenskej žurnalistiky nebola vysoká. Príčinou bol predovšetkým nedostatok novinárov z povolania a pomerne málo praktických skúsenosti.²⁹

Z katolíckych časopisov, ktoré vznikali postupne treba spomenúť *Apoštolát*, ktorý vychádzal od januára 1929 ako orgán horliteľov Božského Srdca Ježišovho. Vydávali ho kazi Spoločnosti Ježišovej v Trnave a od roku 1931 v Ružomberku. Bol určený pre Ligu Božského Srdca (LBS) a Zbor mužov Božského Srdca (SMBS).³⁰

V septembri 1920 začala Katolícka jednota na Slovensku v Trnave vydávať časopis *Katolícka jednota*. Od augusta 1921 vykonávala funkciu zodpovedného redaktora Júlia Lukáčová a redaktorom bol Eugen Filkorn.³¹ V rokoch 1928-1938 mal prílohu *Veniec* a v rokoch 1927-1932 prílohu *Listy rodičom*.

1. januára 1925 vyšlo v Trnave pod vedením Jána Pöstényiho prvé číslo mesačníka *Katolíckej kázne*. Časopis, ktorý vydával Spolok sv. Vojtecha bol určený pre katolíckych duchovných rečníkov. Mal prílohu *Literárne listy*.³² Od januára 1934 do decembra 1936 vychádzal ako príloha časopisu *Duchovný pastier*, po roku 1936 vychádzal znovu ako samostatný časopis.³³

*Časopis slovenských katechéto*v vychádzal v Trnave mesačne v Spolku sv. Vojtecha, okrem prázdnin, od septembra 1937. Bol orgánom Spolku katechétov.³⁴

Časopis *Don Bosko* bol určený pre saleziánskych spolupracovníkov a dobrodincov. Vychádzať začal v januári 1930 v Šaštíne, neskôr v Hronskom Beadiku a od roku 1934 v Bratislave. Od roku 1936 vychádzal ďalej pod názvom *Saleziánske zvesti*.³⁵

²⁹ Tamatiež, s. 17.

³⁰ Zodpovední redaktori: Štefan Polóny, Ján Gallas.

³¹ Časopis vychádzal spoiatku ako mesačník, od roku 1923 každú druhú nedel' u v mesiaci, neskôr od roku 1925 opäť mesačne.

³² Vychádzal sporadicky, napr. v období 1909-1929 nevychádzal.

³³ Od roku 1934 prevzal vedenie redakcie Karol Körper.

³⁴ Šéfredaktor Augustín Raška.

³⁵ Zodpovední redaktori: Jozef Stašo, Viliam Vagáč, Marcel Horniak, Leonard Tiki, L'udovít Žilka.

Mesačne, okrem júla a augusta, vychádzal od roku 1928 ako príloha *Posla Božského Srdca Ježišovho* časopis *Katolícke misie*. Slúžil pre činnosť misijných spolkov a ako spoluorgán šírenia viery. Časopis vydávali kazi Spoločnosti Ježišovej v Trnave.³⁶

V marci 1927 začal vychádzať neperiodický časopis *Listy rodičom zo Svoradova*. V apríli 1928 bol názov zmenený na *Listy rodičom*. Od roku 1932 vychádzal ako príloha *Katolíckej Jednoty*.³⁷

Mesačník *Mládež* bol určený pre slovenskú kresťanskú mládež. Vychádzal od januára 1921 do decembra 1922 v Trnave (okrem júla a augusta).³⁸

Aj ďalší časopis, ktorý vychádzal dvojmesačne v Správe saleziánskeho diela v Bratislave, s titulom *Mládež a misie*, bol určený pre mladých katolíkov. Začal vychádzať v septembri 1937.³⁹

Náboženský a spoločenský týždenník *Náš priateľ* vydávala Banskobystrická diecéza, ako úradný orgán Katolíckej akcie. Vychádzal od 8. apríla 1929.⁴⁰

Saleziáni vydávali v Trnave od roku 1938 žiacky časopis *Nezábudky saleziánskych chovancov v Trnave*.⁴¹

Provinciálát Spoločnosti Ježišovej vydával v Bratislave nepravidelne náboženský katolícky časopis, rozmnožovaný cyklostylom, *Nuntiae Bratislavenses*.⁴²

Poučno-zábavný časopis pre slovenské deti *Priateľ dietok* začala vydávať 15. septembra 1925. Správa františkánskeho rádu na Slovensku. Vychádzal mesačne, okrem júla a augusta.⁴³

Časopis krúžku sv. Bernardína *Prvosienky* bol určený pre študentov a vydával ho od novembra 1932 samovzdelávací krúžok františkánskych klerikov v Skalici.

Náboženské výchovné a sociálne úvahy vydávali redemptoristi od roku 1932 v časopise *Životom*, najskôr mesačne, od roku 1932 dva razy do mesiaca.⁴⁴

³⁶ Časopis viedol Ján Králiček.

³⁷ Redakciu tvoril krúžok vysokoškolského internátu Svoradov pod vedením katol. kaza Eugena Filkorna.

³⁸ Zodpovedným redaktorom bol J. Pösteényi-Kysucký, neskôr Matej Buček, Eugen Filkorn a František Tiso.

³⁹ Časopis redigoval František Valábek.

⁴⁰ Redaktorom bol obľúbený náboženský spisovateľ Andrej Kalmančok.

⁴¹ Rozmnožovaný bol cyklostylom.

⁴² Prvý ročník vyšiel v roku 1936.

⁴³ Hlavný redaktor bol Libor J. Mattoška.

Redemptoristi tiež vydávali v roku 1938 v Hlučine náboženský katolícky časopis *Posol pravdy*, pod vedením Rudolfa Schikora. Vychádzal v nedel' u.

Zameranie a obsah uvedených časopisov označuje samotný ich názov. Prispeli v značnej miere ku zachovaniu katolíckeho zmysl'ania slovenského ľudu. Vykonali však svoju cennú službu aj na národnom poli.

Dôležitý, aj keď len lokálny význam, zohrali farské časopisy, napr. *Farský list katolíkom Topol'čianskej farnosti*, vychádzal nepravidelne od roku 1932; *Farský vestník pre farníkov sereďských*, vychádzal v roku 1928; *Farský vestník pre Račičtorfskú faru*, vychádzal mesačne od októbra 1928 do augusta 1931; *Farský list katolíkom Štepanovskej farnosti*, vydávaný nepravidelne; *Farský list katolíkom Senickej farnosti*, vychádzal nepravidelne od roku 1931 do roku 1933; *Farský list* pre katolíkov farnosti Kovalov, vyšli len dve čísla. Ako úradný časopis rímskokatolíckej farnosti Košice vychádzali *Košické katolícke cirkevné správy* od 1. januára 1930, predtým ako almanach.⁴⁵ Ako rodinné čítanie farníkov obce Vysoká nad Kysucou vychádzal v roku 1936 časopis *Posol kresťanskej rodiny*.⁴⁶ *Farský vestník* vychádzal tiež v Komárne v maďarskom jazyku.⁴⁷ Pre slovenských, maďarských a nemeckých veriacich vychádzal nepravidelne v Bratislave - Petržalke farský trojjazyčný časopis *Credo*.⁴⁸

Pre maďarských katolíkov vychádzali viaceré náboženské časopisy, určené pre duchovenstvo a veriacich. Spome-me náboženský týždenník určený pre kazov *Uj szív*, redigovaný dómskym kaplánom v Bratislave Augustínom Hladíkom.⁴⁹ Založený bol 18. mája 1919. Pre kazov bol tiež určený časopis *Katholikus Lelkipásztor*, s prílohou pre kazateľov a tiež s prílohou *Eucharisztikus Apostol*.⁵⁰

Katolícka Akcia mala svoj úradný časopis *Krisztus Királyása*; pre katolíckych, pedagógov vychádzal mesačne časopis *Világosság*; mladá inteligencia mala časopis *Uj E'let*; pre ženy vychádzal mesačne časopis *Katholikus Nő*; pre mládež mesačník *Tábortüz*; obrázkový misijný mesačník *Világpósta* vydával Misijný dom Matky Božej v Nitre.⁵¹

Pri hodnotení periodickej tlače je potrebné spomenúť aj časopisy, ktoré nemali čisto náboženský charakter. Napríklad spoločensko-rodinný mesačník *Tatranský Orol* - vychádzal v r. 1920 -1932 zásluhou katolíckeho k'aza Jána

⁴⁴ Redaktori: A. Krajčík, L. Michalovič, Ján Mukisch.

⁴⁵ Vychádzal mesačne, od roku 1932 každý druhý mesiac, od roku 1936 opäť mesačne.

⁴⁶ Zodpovedný redaktor bol kaz Štefan Leitmann.

⁴⁷ A. ŠINDELÁR, *Farské vestníky*, in: *Katolícke Slovensko 833-1933*, c. d., s. 484.

⁴⁸ Vychádzal od 1. decembra 1935 do 10. júla 1938.

⁴⁹ Časopis *Uj Szív* vydával mesačne pre deti prílohu *Szívgyárkősta*.

⁵⁰ Založil a redigoval Jozef Köhegyi.

⁵¹ A. HLADÍK, *Maďarská katolícka tlač na Slovensku*, in: *Katolícke Slovensko 833-1933*, c. d., s. 480.

Pöstényiho; časopis pre slovenskú inteligenciu *Kultúra* vydával SSV pod vedením katolíckeho kňaza Karola Körpera; vychádzala r. 1926-1944. Pre mládež bola určená *Vatra* (1919), *Rozvoj* a *Mládež*.⁵² Časopis *Plameň* určený tiež pre mládež patril medzi najčítanejšie a najobľúbenejšie časopisy. Dosiahol náklad až 18 000 výtlačkov. Vychádza v r.1934-1944 a 1946-1948.⁵³

Nezanedbateľný význam na život majú v tejto dobe novoutvorené politické časopisy, ktoré mali kresťansko-národný charakter.

Takýto bol v prvom rade *Kresťan*, týždenník Ľudovej strany. Redaktormi boli: Jozef Bleszkány, Mikuláš Lepšényi, J. N. Janda a E. Šándorfy. V Turčianskom sv. Martine vznikli *Ľudové Noviny*, vedené Antonom Bielekom a Andrejom Hlinkom. Založenie tohoto časopisu znamenalo v národnom živote novú éru.⁵⁴ Slovenská ľudová strana vydávala svoj denník a týždeňík s názvom *Slovák*.⁵⁵

Politický a spoločenský týždenník regionálneho charakteru *Katolícke Noviny* začala v apríli 1919 vydávať Republikánska zemedelská a maloroľnícka strana v Nitre. Noviny zanikli 25. septembra 1920.⁵⁶

Katolícke hlasy politický a spoločenský týždenník začal vychádzať v apríli 1920 v Trnave ako orgán Združenia kresťanských maloroľníkov. Od decembra 1920 sa zmenil jeho názov na *Rolnícke hlasy*.⁵⁷

Ako ústredný časopis Kresťanskej sociálnej strany na Slovensku začal v októbri 1919 vychádzať týždenník *Kresťanský robotník* za účelom "spravodlivej budúcnosti robotníctva". Vychádzal v Bratislave do apríla 1920.⁵⁸

V októbri 1920 začal v Košiciach vychádzať týždenník s rovnakým názvom *Kresťanský robotník*, orgán kresťanských sociálnych hospodárov a roľníkov. Dalej pokračoval pod názvom *Ľud*, do r. 1921.⁵⁹ Týždenník *Kresťanský socialista* začal vychádzať 11. septembra 1920 v Bratislave, ako ústredný orgán Kresťanskej sociálnej strany na Slovensku, pod vedením Františka Pisca. Vychádzal do augusta 1921.⁶⁰

⁵² J. BUDAY, *Vývoj slovenského katolíckeho časopisectva*, c. d., 477.

⁵³ H. RADVÁNI, *Bibliografia vydání spolku sv. Vojtecha v Trnave 1870-1994*, c. d. s. 18 a 229-230.

⁵⁴ J. BUDAY, *Vývoj slovenského katolíckeho časopisectva*, c. d., 478.

⁵⁵ Tamtiež, s. 477.

⁵⁶ Hlavný redaktor: Pavel Žižka. Spolupracovníci: Ján Donoval a Ján Damborský.

⁵⁷ Týždenník viedli V. J. Medek, Štefan Mikuš, Ján Vanák.

⁵⁸ Zodpovední redaktori: Ondrej Hapl a František Pisca.

⁵⁹ Časopis redigoval Štefan Ványai.

⁶⁰ Od 4. decembra 1920 do 15. januára 1921 vychádzal pod zmeneným názvom *Slovenský kresťanský socialista*.

K tomu možno prirátat' krajové týždenníky: *Trenčan*, *Slovenská Pravda*, *Tatranský Slovák* a *Slovák na Stráži*.

V katolíckom duchu boli vydávané tiež politické týždenníky v maďarskom jazyku: *Sajó-Vidék* v Rožave, *Nyitramegyei Szemle* v Nitre, *E'rsék-Ujvár* a *Magyar Néplap* v Bratislave, *Hétfői Ujság* v Užhorode.⁶¹

Z nekatolíckych náboženských časopisov nemožno obísť mesačník *Evanjelický posol zpod Tatier*, ktorý vychádzal v Liptovskom Mikuláši od roku 1910. Prílohu mal *Detský kútik*, *Posol dietok* a od roku 1933 *Slovenská evanjelická jednota*.⁶²

Spočiatku mesačne, neskôr dvojtýždenne, vychádzali *Cirkevné listy*, ktoré v roku 1919 mali už 33. ročník. Boli venované otázkam evanjelickej cirkvi augsburského vyznania.

Pre kazateľov bol určený homiletický časopis *Evanjelický kazateľ*; ktorý vychádzal raz za dva mesiace. Mal prílohu *Príležitostné kázne evanjelického kazateľa*. Vychádzal od roku 1914 do roku 1935 s pauzou v roku 1930-1931.⁶³

Pre evanjelických pedagógov bol určený časopis *Evanjelický učiteľ*; ktorý vychádzal štvrt'ročne od roku 1937; pre skautov *Evanjelický skaut* (od roku 1937); pre mládež *Evanjelická mládež* (od roku 1923).⁶⁴

Významné boli aj lokálne časopisy evanjelickej cirkvi, napr. mesačník *Evanjelický východ* (od roku 1933 do roku 1938) s prílohou *Pre naše deti*; pre náboženskú obec v Bratislave vychádzal od roku 1926 mesačník *Evanjelická Bratislava*; pre žilinskú náboženskú obec od roku 1923 nepravidelne vychádzal časopis *Pozdrav domácim viery cirkevného sboru evanjelického a. v. žilinského*.⁶⁵

Náboženská obec adventistov vydávala nepravidelne od roku 1930 *Prameň života*, od roku 1931 štvrt'ročne.⁶⁶

Obnovenie Československej republiky v roku 1945 znamenalo nové príkoria pre katolícku Cirkev na Slovensku. Začalo sa to už na povstaleckom území. Nariadením SNR č. 5/1944 boli poštátnené školy a nariadením č. 6/1944 sa zakázali vykonávať bohoslužby v nemeckej a maďarskej reči. V tomto štýle sa pokračovalo aj po vojne, keď SNR presídlila do Bratislavy. Napr. nariadením č. 51/1945 sa "rozpúšťajú všetky spolky a akékoľvek združenia." Náboženské spolky mali byť vyaté, ale v praxi sa to nerešpektovalo. Boli

⁶¹ A. HLADÍK, *Maďarská katolícka tlač na Slovensku*, in: *Katolícke Slovensko 833-1933*, c. d., s. 480.

⁶² M. KIPSOVÁ a kol, *Bibliografia slovenských a inorečových novín a časopisov z rokov 1919-1938*, Matica Slovenská, Martin 1968, s. 172-173.

⁶³ Tamtiež, s. 171.

⁶⁴ Tamtiež, s. 171-173.

⁶⁵ Tamtiež, s. 170, 173, 337.

⁶⁶ Tamtiež, s. 338.

rozpustené a ich majetok zhabaný. Všetky katolícke časopisy, počtom asi 40, boli zastavené, a keď chceli obnoviť svoje vychádzanie, museli si vyžiadať súhlas Povereníctva vnútra. Od 1. apríla do 8. septembra 1945, kedy sa objavilo prvé číslo povojnových Katolíckych novín, nevychádzal na Slovensku ani jeden katolícky časopis.⁶⁷

Veľký význam pre šírenie viery i vzdelanosti mali novovzniknuté časopisy *Nová práca* (1945), *Smer* (1940) a *Verbum* (1947), aj keď ich trvanie bolo veľmi krátke - do r. 1948.⁶⁸

Februárová revolúcia 1948 nastolila "zákonné likvidovanie" katolíckej Cirkvi v každej oblasti. Roky 1949 - 1951 rozhodli o osude Cirkvi v ČSR, lebo sa v nich položili ústavné a zákonné základy totálnej kontroly Cirkvi zo strany štátu a tým jej plánovanej likvidácie. Nasledoval celý rad citel'ných zásahov, ktoré podstatne oslabili spoločenský prejav Cirkvi. Vláda zrušila všetky katolícke časopisy - okrem *Katolíckych novín a Duchovného pastiera*, ktoré boli štátom prísne cenzurované. Poštátnila všetky nakladateľ'stvá.

Hoci sa v roku 1950 pri sčítaní obyvateľ'stva ku katolíckej Cirkvi hlásilo na Slovensku 82,75% obyvateľ'ov, bolo by sa dalo predpokladať, že úradní predstavitelia štátu si budú chcieť získať a udržať náklonnosť takého veľkého množstva veriacich občanov. Žiaľ, skutočnosť bola iná. Cirkev v nových pomeroch sa stala Cirkvou "trpiacou a umlčanou".⁶⁹

Situácia sa len nakrátko zmenila v prospech Cirkvi v r. 1968-1969. V oblasti periodickej náboženskej tlače ku *Katolíckym novinám a Duchovnému pastierovi* pribudol časopis pre gréckokatolíkov - *Slovo* - ako mesačník s mutáciou pre Rusínov - *Blahovistnik*. Vychádzajú doteraz.⁷⁰

Nedostatok periodickej náboženskej tlače sčasti doplnili samizdatové časopisy, ktoré vychádzali zásluhou niektorých aktivistov v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch nášho storočia. Mnohé z nich po roku 1990 vychádzajú pravidelne - *Rodinné spoločenstvo*, *Bratislavské listy*, *Náboženstvo a súčasnosť*, *Serafínsky svet*, ...

⁶⁷ F. VNUK, *Náčrt dejín katolíckej Cirkvi*, CMBF UK, Bratislava 1995, s. 115-116.

⁶⁸ V. JUDÁK, *Učebné texty z cirkevných dejín*, CMBF UK, Bratislava 1995, s. 216.

⁶⁹ Tamtiež, s. 216-217.

⁷⁰ H. RADVÁNI, *Bibliografia vydání spolku sv. Vojtecha v Trnave 1870-1994*, c. d., s. 280.